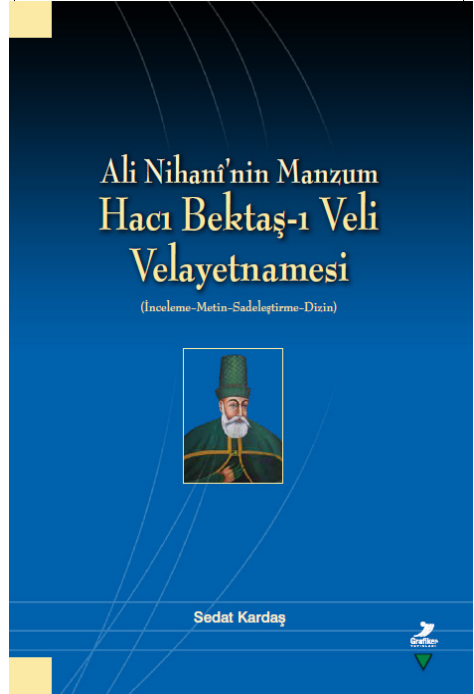

Sedat Kardaş, Ali Nihani'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnamesi (İnceleme- Metin-Sadeleştirme- Dizin) Grafiker Yayınları, Ankara, 2018.*

Fırat TAŞ**

Alevilik ve Bektaşilik çalışmaları, bu iki kavramın ifade ettiği kültürel-tarihsel birikimin nitelikleriyle ilişkili olarak iki yönlü bir gelişim göstermiştir. Aleviliğe dair çalışmaların yoğunlukla sözlü kültür ve birikimin anlaşılmasına çalışılması Alevi inancının sözlü kaynaklarla oluşması ve aktarılmasıyla ilgilidir. Bu nedenle bu tür çalışmalar daha çok yapılan alan araştırmaları eksenli, kaynak kişiler etrafında şekillenen sözlü kaynakları ön planda tutan çalışmalar olmuştur. Bu durum Alevi inancının sözlü bir gelenek olma niteliğiyle yakından ilişkilidir. Bektaşilik çalışmaları ise tarihsel özelliklerine uygun olarak daha çok yazılı eserler çerçevesinde ele alınmıştır. Bu tür çalışmalar söz konusu eserlerin günümüz Türkçesine çevrilerek yorumlanması, incelenmesi ve analiz edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu yazıda ele alacağımız kitap, bu türden bir

çalışma olup yazar Sedat Kardaş'ın, doktora tezi çalışması olan *Ali Nihani'nin Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnamesi* adlı çalışmasının genişletilerek yeniden ele alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Yoğun bir arşiv yazma eser araştırmasının göze çarptığı eser, hem teknik hem de içerik açısından oldukça sistematik bir bakış açısıyla ön plana çıkmaktadır.

Yukarıda sözü edilen yazılı ve sözlü kaynaklar Alevilik ve Bektaşilik gelenekleri açısından farklı kültürel birikimleri imler. Yaşayan bir inanç olarak Alevilik temel gücünü sözlü gelenekten alarak değişen ve dönüşen dinamik bir yapıyı temsil eder. Özellikle modern hayatın getirdiği yeni durumlara dönük uyum süreçleri bu değişimin izlerinin sürülebildiği alanlar olarak göze çarpar. Aleviliğe dair yazılı kaynaklar ve bir bütün yazılı gelenek, bu sözlü gelenek yapısının anlaşılması için tamamlayıcı bir işlevde değerlendirilebilir. Ancak Bektaşilik çalışmaları bu durumdan farklı

* Geliş Tarihi: 31.10.2021, Kabul Tarihi: 18.11.2021. DOI: 10.34189/hbv.102.024

** Dr. Öğr. Gör. Muş Alparlan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
E-Mail: firattas11@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-0944-1756>

olarak yoğunlukla yazılı kaynaklara yaslanır. Bu durumun sebepleri arasında Bektaşiliğin şehirlerde kurulan tekkeler yoluyla yazılı kültüre ve geleneğe yakın olması sayılabilir. Alevilik ve Bektaşilik birbiriyle ortak konular, şahsiyetler ve yaklaşımlar etrafında şekillense de bu iki gelenek arasındaki en temel fark kültürel aktarımın ve inşa süreçlerinin farklı kültürel yaklaşımlara sahip olmalarıdır. Bektaşilik kurumsal ve kentli yapısıyla her zaman yazılı kültürün etkisi altında olmuştur. Yazılı kaynakların işlevsel olarak da Alevilikten farklı bir noktaya konumlandırıldığı göze çarpmaktadır. Tarihsel süreç içerisindeki bu kültürel nitelikler yazılı kaynakları Bektaşiliğin önemli dayanakları arasına sokmuştur. Bu yazılı kaynaklar arasında ise hiç şüphesiz Velayetnameler önemli yer tutar. Kerametler, olağanüstü olaylar ve olgular, söylenceler yapısı itibarıyla sözlü geleneğe ait unsurlardır. Hacı Bektaş Veli'nin hayatı etrafında şekillenen anlatılar, dilden aktarılarak yaygınlık kazanmıştır. Coğrafi olarak söz konusu dönemde birbirine oldukça uzak mesafelerde yer alan bölgelerde bile söz konusu anlatılar yaygınlaşmış ve Alevi inancının Bektaşiliğe yakınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Söz konusu anlatıların yazıya aktarılması ise büyük oranda velayetnameler yoluyla olmuştur. Velayetnameler ve menakıpnameler, bir anlamda sözlü birikimin klasik edebiyatla buluşması olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu bu iki türün Alevilik ve Bektaşilik araştırmaları açısından önemi artmaktadır. Çünkü Alevilik ve Bektaşilik inançlarının geleneksel yapısının sözlü kültür ve gelenek çerçevesine konumlanması bu inançlara dair sözlü birikimin yazıya aktarılmasını beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan velayetname ve menakıpname türleri Alevilik ve Bektaşilik araştırmaları açısından önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Yazar bu gerçeklikten hareketle eserin giriş bölümünde velayetname türünün özelliklerini açıklamış ve *menakıpname*, *Tezkiretü'l-Evliya*, *kıyasü'l-enbiya*, *siyer/sire/siret/megazi* ve *gazavatname/gazaname/vakayiname* türleriyle ilişkisine değinmiştir. Ardından Hacı Bektaş Veli'nin hayatına dair bilgiler verilmiş ve eserleri tanıtılmıştır. Söz konusu eserlerinin ele alınmasından sonra Türk Edebiyatındaki önemli velayetnameler sıralanmış ve eserler hakkında doygun bilgiler verilmiştir. Bunlar arasında: Otman Baba, Demir Baba, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Veli Baba, Sultan Şucaeddin, Piri Baba, Koyun Baba, Seyyid Ali Sultan, Hacım Sultan velayetnameleri bulunmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde Hacı Bektaş Veli velayetnamesinin müellifi Ali Nihani'nin yaşamı hakkında bilgiler verildikten sonra sanat anlayışı üzerinde durulmuş ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Dönemin farklı kaynaklarında Ali Nihani'nin yaşamı ve ölümüne dair bilgiler derlenmiştir. Bu kaynaklar arasında özellikle manzum eserler dikkati çekmektedir. Kitabı benzer çalışmalardan ayıran bir diğer özellik ise eserin müellifine dair bilgilerin Osmanlı arşivlerinden alınarak detaylı bilgiler veriliyor olmasıdır. Arşiv araştırmaları kitaba bir yandan özgün bir nitelik katarken bir yandan da okuyucunun müellif ile ilgili ayrıntılı bilgilere sahip olmasını sağlamıştır.

İkinci bölümde ise manzum Hacı Bektaş Veli velayetnamesinin incelemesi yapılmıştır. Şekil özellikleri bakımından ele alınan eserin nazım şekli ve vezin özellikleri ve vezinlerin uygulanışı tablolar yoluyla okuyucuya sunulmuştur. Ardından kafiye ve redif özellikleri ele alınmış ve metinden alınan örnek beyitler üzerinde uygulamalar yapılmıştır. Eserin dil ve üslup özellikleri değerlendirildikten sonra es-

erde bulunan vecizeler, atasözleri ve deyimler, iktibaslar üzerinde durulmuştur. Eserin muhteva özellikleri, Bektaşiliğin tarihsel akış içerisindeki arka planı gözetilerek ortaya konmuştur. Bektaşî tekkelerinin II. Mahmud döneminde yeniçeri ocaklarıyla yakın ilişkisi ve Rafizilik suçlamaları sonucu kapatılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni durum, eserin içerik özelliklerine bir tarihsel arka plan sunmuştur. Yazar, üzerinde durduğu söz konusu tarihsel zeminin, Bektaşiliğin bu tarihten sonraki genel yönelimi ve üretilen yazılı eserlerin niteliğine önemli bir etkide bulunduğunu vurgulamıştır. Ardından, velayetnamede yer alan konu başlıkları beyit aralıkları ve varak numaraları verilerek tablo haline getirilmiş ve anlaşılır bir şekilde okuyucuya sunulmuştur. Kitabın ikinci bölümünde ele alınan eserde yer alan ve Hacı Bektaş Veli ile bağları üzerinde durulan isimler ve bu kişilerin Hacı Bektaş Veli ile olan bağları üzerinde durulmuştur. Bu isimler; Ahmed Yesevi, Yunus Emre, Mevlana Celaleddin Rumi, Ahi Evran, Molla Sadettin (Said Emre)'den oluşmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümü ise metin ve sadeleştirmeden müteşekkildir. Öncelikle ele alınan eserin nüsha tavsifi yapılarak mevcut nüshaların künye bilgileri detaylı olarak aktarılmıştır. Metnin elde bulunan dört nüshasından ikisi müellif nüshasıdır. Nüsha tavsifi yapıldıktan sonra metnin neşrinde takip edilen yol ve yöntemler özetlenmiştir. Daha sonra iki müellif nüshasından son tarihli nüsha metnin temeline alınarak metin transkripsiyon harfleriyle latinize edilmiştir. Metnin kuruluşunda diğer nüshalardan da istifade edilmiş, gerekli yerlerde dipnotta gösterilmiştir. Ardından metnin daha anlaşılır kılınması amacıyla eser sadeleştirilerek günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

İçerik anlamında ise Hacı Bektaş Veli'nin hayatı kronolojik bir sistemle ele alınmıştır. Hacı Bektaş Veli'nin nesebi, doğumu, yetişme koşulları ve eğitimi ile ilgili bölümden sonra Hacı ve Veli unvanlarını alması süreçleri işlenmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişi ve Anadolu erenlerine gösterdiği kerametler ve olağanüstü anlatılara yer verilmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin ölümü ve ölümünden sonra müritlerinin Bektaşilik kapsamında yaptığı irşat faaliyetleri de eserde üzerinde durulan konular arasındadır.

Eserin sonunda ise geniş bir kişiler ve kavramlar dizini oluşturulmuştur. Bunun yanında eserin orijinal yazma nüshalarının fotoğraflarına da kitabın sonunda ekler kısmında yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise kitapta yapılan inceleme ve değerlendirmenin kısa bir özeti sunulmaktadır.

Yazar, eserde, Bektaşî geleneğinin önemli unsurlarından olan velâyetname türüne odaklanmış ve bu türün Türk Edebiyatındaki yerini *Ali Nihani'nin Hacı Bektaş-ı Veli Velayatnâmesi* örneğinde incelemiştir. Sözlü kültürde aktarılan anlatıların yazılı edebiyatla buluştuğu bu kültürel birikimin anlaşılması bakımından çarpıcı sonuçlara ulaşılmıştır. Hacı Bektaş Veli'yi ve Bektaşilik inancını anlamak ve konumlandırmak açısından önemli veriler ve değerlendirmeler içeren eser, Alevilik ve Bektaşilik araştırmaları açısından önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.

